

ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

УДК 65.012.4(477)

Лапшин І.М.

аспірант

Хмельницького національного університету

СЕРЕДНЯ ОЧІКУВАНА ТРИВАЛІСТЬ ЖИТТЯ ЯК ПОКАЗНИК РОЗВИТКУ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

У статті проведено аналіз середньої очікуваної тривалості життя в Україні, на основі чого встановлено тенденцію та динаміку цього показника за 1992–2016 рр. Отримані дані дали змогу оцінити поточний стан ситуації. Детальний аналіз впливу економіки на тривалість життя продемонстрував високу залежність і силу впливу економічного чинника на тривалість життя населення. Розглянуто державне фінансування у сфері охорони здоров'я. На основі порівняння за цим показником України з іншими державами світу сформульовано висновки та низку рекомендацій для поліпшення демографічної ситуації в Україні.

Ключові слова: демографічна ситуація, демографічний показник, очікувана тривалість життя, темпи економічного розвитку.

В статье проведен анализ средней ожидаемой продолжительности жизни в Украине, на основе чего установлены тенденция и динамика этого показателя за 1992–2016 гг. Полученные данные позволили оценить текущее состояние ситуации. Детальный анализ влияния экономики на продолжительность жизни продемонстрировал высокую зависимость и силу влияния экономического фактора на продолжительность жизни населения. Рассмотрено государственное финансирование в сфере здравоохранения. На основе сравнения по этому показателю Украины с другими государствами мира сформулированы выводы и ряд рекомендаций для улучшения демографической ситуации в Украине.

Ключевые слова: демографическая ситуация, демографический показатель, ожидаемая продолжительность жизни, темпы экономического развития.

The article shows the analyzed life expectancy in Ukraine, based on which the trend and dynamics of this indicator for 1992–2016 was established. The obtained data allowed assessing the current state of the situation. A detailed analysis of the impact of the economy on life expectancy has shown the high dependence and influence of the economic factor on the life expectancy of the population. Public health financing was also considered. On the basis of comparison between Ukraine and other countries of the world author provided a conclusion and a number of recommendations for improving the demographic situation in Ukraine.

Keywords: demographic situation, demographic indicator, life expectancy, economic development, deaths rate.

Постановка проблеми. Середня очікувана тривалість життя використовується як спосіб виміру якості життя, розвитку економіки та технологічного процесу, оскільки живуть довго там, де переважно є гарні умови для життя, зокрема економічні, однак сюди ж акумулюються інші фактори, такі як стан довкілля, розвиток системи охорони здоров'я.

Простий показник смертності, або інтегрований показник середньої очікуваної тривалості життя, який розраховується на основі наявних даних зі смертності населення, часто може сказати більше про рівень та напрями розвитку суспільства, ніж складні макроекономічні показники.

Для розуміння того, в якій ситуації перебуває Україна, актуальними є розгляд та аналіз по-

казників тривалості життя, з'ясування причин і факторів, які на це впливають, з подальшим конструюванням можливих наслідків з використанням відповідних аналітичних інструментів та методичних підходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Серед науковців, які прямо чи опосередковано розглядали питання тривалості життя українців, можемо виділити Н.М. Левчука, Е.М. Лібанову, Н.О. Рингача, О.П. Рудницького, С.А. Понякіна, П.Є. Шевчука.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак саме аналізу прямого впливу економічної складової проведено не було. Окрім того, мало висвітлювалось питання фінансування системи охорони здоров'я.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета статті полягає в детальному дослідженні та аналізі такого питання, як очікувана тривалість життя в Україні, а також виявленні основних критеріїв та факторів, які впливають на середню тривалість життя в країні. Окрім цього, важливим є встановлення основних тенденцій для розуміння того, яка ситуація є сьогодні, чого варто очікувати в майбутньому. До того ж слід встановити, чи залежить очікувана тривалість життя при народженні від показників економічного розвитку країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Середня очікувана тривалість життя при народженні – це середнє число років, яке житимуть новонароджені за умови, що вікові рівні смертності залишаться такими, якими вони були на рік розрахунку. Цей показник дає змогу зробити висновок про стан розвитку демографії в будь-якій країні.

Для детального розгляду цього питання візьмемо діапазон даних за період з 1991 р. до 2017 р. (за наявності). За роки незалежності (особливо в останні роки) загальна демографічна ситуація в країні характеризується усталеною та довготривалою тенденцією до погіршення показників. У 2007–2008 рр. показник тривалості життя жінок був найвищим за всі роки незалежності, перевищуючи показник 1991–1992 рр.

Проте тривалість життя чоловіків залишається низькою і у 2007–2008 рр. Вона була на 1,7 років менше, ніж у 1991–1992 рр. Загальний показник тривалості життя за останні 10 років був досить стабільним. Таким чином, можна констатувати, що ситуація із середньою очікуваною тривалістю життя при народженні як

показник стану здоров'я населення України за вибраний період покращилась. Дані, отримані з Державної служби статистики України, наведено на рис. 1.

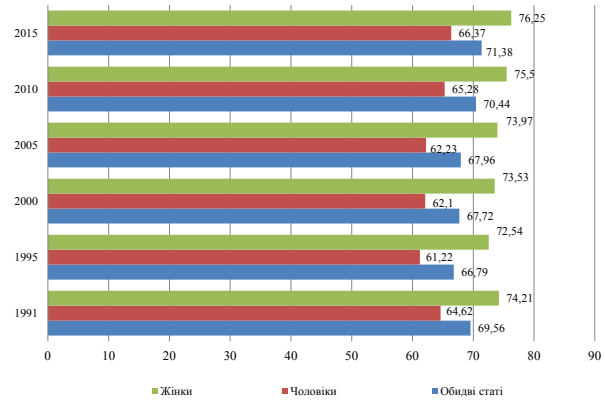

Рис. 1. Середня очікувана тривалість життя при народженні за статтю у 1991–2015 рр. [1; 3; 4]

З рис. 1 видно, що, незважаючи на кризові роки, середина 1990-х – початок 2000-х рр. в Україні характеризувалися значним зростанням середньої очікуваної тривалості життя, а саме з 66,79 років загалом серед усього населення у 1995 р. до 71,38 років у 2017 р. У 1995 р. тривалість життя чоловіків/жінок в Україні становила 61,22/73,53 р. у 2015 р. – 66,37/76,25 р. Як бачимо, ситуація за роки незалежності покращилась, однак цікавим є факт, що жінки в Україні живуть в середньому на 10 років довше за чоловіків.

Хвороби, захворювання та шкідливі звички переважно серед чоловіків сьогодні теж спричиняють деструктивний вплив на демографічну ситуацію. Згідно зі статистикою в Україні у структурі смертності населення неінфекційні захворювання становлять приблизно 82%, а травми та інші зовнішні причини – 12%, тоді як інфекційні захворювання, включаючи ВІЛ/СНІД, туберкульоз, а також материнські, перинатальні та аліментарні стани – лише 6%. Окрім того, алкоголь та наркотики теж негативно впливають на середню очікувану тривалість життя українців [5; 6].

Якщо негативні наслідки економічного розвитку не компенсуються соціальним прогресом, то вони поступово накопичуються та призводять до зростання смертності, як це відбувається в Україні. Для підтвердження цього вираховуємо коефіцієнт кореляції даних на основі показників ВВП на душу населення та середню очікувану тривалість життя при народженні.

Як видно з рис. 2, графіки є досить схожими зі спаданням та зростанням приблизно в 1 період, що говорить про існування зв'язку між цими показниками, що підтверджується також вирахованим коефіцієнтом кореляції, який складає 0,88. Цей показник свідчить про силу зв'язку між ВВП на душу населення та тривалістю життя в Україні. Чим ближче до 1 цей показник, тим зв'язок сильніше. Цей результат підтверджує, що економічний фактор дуже сильно впливає як на показник середньої очікуваної тривалості життя, так і на демографічну ситуацію в країні.

Окрім економічного фактору, розглянемо сферу охорони здоров'я як прямий фактор впливу на тривалість життя населення країни. Так, у 2017 р. на систему охорони здоров'я виділено близько 2,8% внутрішнього валового продукту (ВВП). Зауважимо, що, згідно з розрахунками Всесвітньої організації охорони здоров'я та Європейського Союзу, для ефективного функціонування системи охорони здоров'я її фінансування має становити не менше 6–8% ВВП. В Україні досі практично не зрушилося з мертвої точки питання створення єдиного медичного простору, а бюджетні кошти на фінансування медицини є розпорощеними, що призводить до неефективного використання вкрай обмежених ресурсів державного бюджету.

Оскільки функціонування системи охорони здоров'я залежить від її фінансування, проаналізуємо більш глибоко це питання. Згідно з даними Міністерства охорони здоров'я

та Законом України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» від 21 грудня 2016 р. № 1801-VIII загальнодержавні витрати на систему охорони здоров'я у 2017 р. становлять майже 57 млрд. грн., що на 27% більше, ніж показники 2016 р. Ці витрати розподілені в рамках 7 субвенцій, найбільшою за витратами з яких є медична субвенція, на яку виділено 55,5 млрд. грн. (на 25% більше, ніж у 2016 р.) [8].

На 178% порівняно з минулорічним Держбюджетом збільшився розмір субвенції на реформування регіональних систем охорони здоров'я для вжиття заходів з виконання спільного з Міжнародним банком реконструкції та розвитку (International Bank for Reconstruction and Development, IBRD) проекту «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей», що становить 500 млн. грн.

Видатки для Міністерства охорони здоров'я України, передбачені Державним бюджетом на 2017 р., становлять 16 млрд. грн. З них 5,9 млрд. грн. використовуються для здійснення закупівель лікарських засобів через міжнародні організації, що майже на 44% більше, ніж минулого року.

Видатки за бюджетною програмою «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей» становлять 150 млн. грн., що на 353% більше, ніж минулого року. На лікування громадян України за кордоном планується витратити стільки ж, скільки у 2016 р., а саме майже 204 млн грн.

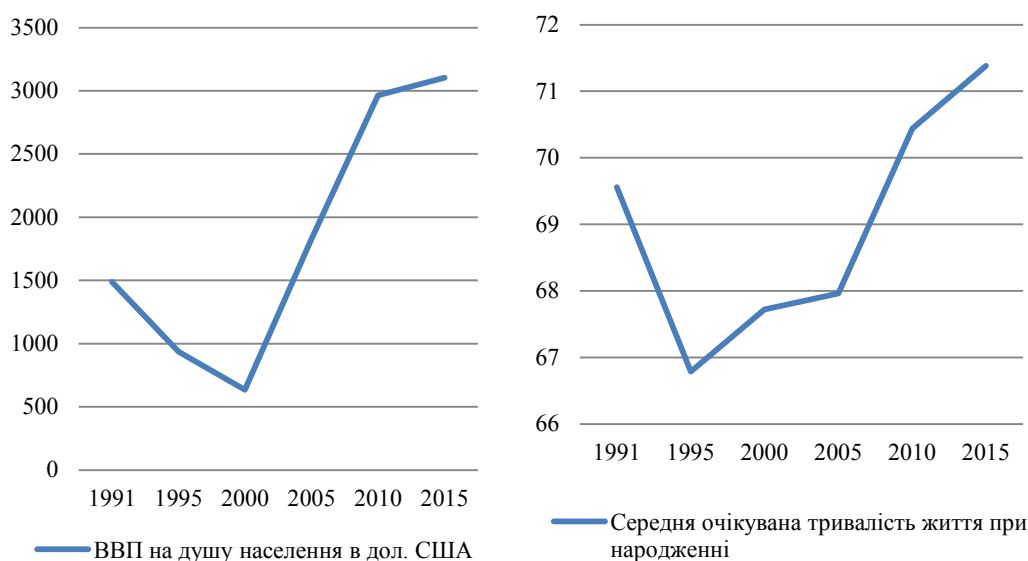

Рис. 2. Кореляція ВВП на душу населення та тривалості життя в Україні у 1991–2015 рр. [7]

Таблиця 1

Фінансування системи охорони здоров'я: бюджет 2017 р. порівняно з бюджетом 2016 р.

Об'єкт фінансування	Бюджет 2016 р., млрд. грн.	Бюджет 2017 р. (проект), млрд. грн.	Зміна у 2017 р. порівняно з 2016 р., %
<i>Державний бюджет</i>	56,3	59,7	6
медична субвенція	44,4	46,8	5,3
закупівля ліків	3,9	5,9	50,6
заклади МОЗ та інші центральні програми	4,8	4,5	-5,5
<i>Інші видатки (зокрема, відомча медицина)</i>	3,2	2,4	-23,5
<i>Місцеві бюджети (прогноз)</i>	18	17,3	-4,2
Всього	74,4	77	3,5

Фінансування бюджетної програми «Проведення епідеміологічного нагляду (спостереження), діяльність лабораторних підрозділів Центру громадського здоров'я та заходи боротьби з епідеміями» становитиме майже 1,5 млрд. грн., що практично на 28% більше, ніж видатки Держбюджету у 2016 р. [8].

З табл. 1 видно, що загалом у 2017 р. порівняно з 2016 р. видатки на систему охорони здоров'я зросли на 3,5%. Ця цифра є досить низькою з урахуванням інфляції та поточного стану економіки країни. Гарним сигналом є зростання обсягу коштів (на понад 50%), виділених на закупівлю ліків. Однак просте зростання видатків без живого порівняння з іншими країнами мало про що говорить [9].

Згідно з даними Центрального розвідувального управління США за показником середньої очікуваної тривалості життя при народженні Україна посідає 150 місце з-поміж усіх країн світу. Цей показник є дуже низьким та негативно характеризує демографічну ситуацію в країні. А за витратами на охорону здоров'я Україна посідає 183 місце зі 194 країн з одним із найнижчих показників (2,8% від ВВП) [2].

Висновки. Проведений аналіз дає змогу охарактеризувати та оцінити демографічну ситуацію в Україні. Загалом ситуація є неоднозначною. З одного боку, порівняно із серединою 90-х рр. ситуація із середньою очікуваною тривалістю життя в Україні покращилась, крім того, видатки з кожним роком на сферу охорони здоров'я зростають.

Однак, проаналізувавши ситуацію більш глибоко, розуміємо, що, попри зростання обсягів фінансування, насправді видатків не вистачає. І красномовні 2,8% від ВВП є одним з найнижчих показників у світі.

Мізерний відсоток на забезпечення українців ліками та якісною медициною вказує, поперше, на те, що влада мало уваги приділяє вирішенню демографічної кризи, по-друге, на

те, що стан економічного розвитку сьогодні не дає змогу швидкими темпами покращити ситуацію, по-третє, на те, що якщо ситуація не буде належним чином аналізуватись, не будуть прийматись відповідні рішення, то ситуація в демографічній сфері загрожує стати ще більш скрутною з усіма можливими наслідками.

Бібліографічний список:

1. Статистичні дані по населенню України // Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html.
2. Світовий довідник, дані про Україну // Центральне Розвідувальне Управління США. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/rankorder/2066rank.html#up>.
3. Природний рух населення // Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/ds/pp/pp_u/pp0616_u.html.
4. Статистика населення України // Державна служба статистики України. URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c.asp.
5. Лібанова Е.М. Новітні тенденції смертності населення України. Демографія та соціальна економіка. 2006. № 1. С. 23–37.
6. Kmscn'sh' K Alcohol-related mortality in Ukraine. Drug and Alcohol Review. 2009. Jul., vol. 28. P. 396–405.
7. Статистика населення України // Світовий Банк. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2014&locations=UA&start=1991&view=chart>.
8. Про Державний бюджет України на 2017 рік: Закон України від 21 грудня 2016 р. № 1801-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>.
9. Державні закупівлі лікарських засобів та медичних виробів із залученням спеціалізованих організацій. URL: https://docs.google.com/spreadsheets/d/1r1PI-xfn_4Z-ymuN9a3aZiB1i1tobgiu0x_T4ussFAk/edit#gid=937933167.

References:

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy: [State Statistics Service of Ukraine]. "Statystychni dani po naselennju Ukrainy". – Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html.
2. Official site of the US CIA [The World Factbook]. "Svitovyj dovidnyk, dani pro Ukrainu". – Available at: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/rankorder/2066rank.html#up>.
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy "Pryrodnyj ruh naselennja" [State Statistics Service of Ukraine]. – Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/ds/pp/pp_u/pp0616_u.html.
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy "Statystyka naselennja Ukrainy" [State Statistics Service of Ukraine]. – Available at: http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c.asp.
5. Libanova E.M. Novitni tendencii' smertnosti naselennja Ukrainy [The latest trends in the mortality rate of the Ukrainian population] / E.M. Libanova // Demografija ta social'na ekonomika. 2006. № 1. S. 23–37.
6. Kmscn'sh' K Alcohol-related mortality in Ukraine // Drug and Alcohol Review. 2009. Jul., vol. 28. P. 396–405.
7. Official site of the World Bank. [Elektronnyj resurs]. Statystyka naselennja Ukrainy. – Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2014&locations=UA&start=1991&view=chart>.
8. Zakonu Ukrainy vid 21 grudnja 2016 r. № 1801-VIII Pro Derzhavnyj bjudzhet Ukrainy na 2017 rik. [Elektronnyj resurs]. – Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>.
9. Derzhavni zakupivli likars'kyh zasobiv ta medychnyh vyrobiv iz zaluchennjam specializovanyh organizacij [Government purchases of medicines and medical products with the involvement of specialized organizations]. – Available at: https://docs.google.com/spreadsheets/d/1rIPi-xfn_4Z-ymuN9a3aZiB1i1tobgiu0x_T4ussFAk/edit#gid=937933167.

Lapshyn I.M.

Postgraduate Student at Department of International Economic Relations,
Khmelnytskyi National University

AVERAGE LIFE EXPECTANCY AS AN INDICATOR OF DEMOGRAPHIC SITUATION DEVELOPMENT IN UKRAINE

The article shows the analysed life expectancy in Ukraine, based on which the trend and dynamics of this indicator for 1992–2016 were established. The obtained data allowed assessing the current state of the situation. A detailed analysis of the impact of the economy on life expectancy has shown the high dependence and influence of the economic factor on the life expectancy of the population. Public health financing was also considered. On the basis of comparison between Ukraine and other countries of the world, the author provided a conclusion and a number of recommendations for improving the demographic situation in Ukraine.

The average life expectancy is used as a way of measuring the quality of life, economic development, and technological process, as people live for a long time where living conditions are basically good, in particular economic conditions, but other factors such as the state of the environment, the development of healthcare system also make an impact on average life expectancy.

Eventually, the low percentage of Ukrainians provided with medicines and high-quality medicine indicates that the government does not pay much attention and does not attend to make a firm decision regarding the overcoming of demographic crisis and, moreover, the state of economic development today does not allow a rapid improvement of the situation. Finally, if the situation is not properly analysed and no appropriate decisions to be made, the overall situation in the demographic sphere is threatening to become even more difficult, with all possible consequences.